ONS MARKENBOEK

Gorssel, oktober 2000
18e jaargang, no. 4

ISSN: 0169-5819

ONS MARKENBOEK

Uitgave van de oudheidkundige vereniging De Elf Marken te Gorssel.

De vereniging is opgericht op 27 september 1983 en heeft ten doel "de beoefening van de geschiedenis in het algemeen en in het bijzonder die van de gemeente Gorssel, waaronder mede wordt begrepen het grondgebied van de gehele, huidige en vroegere, burgerlijke gemeente Gorssel alsmede de bevordering in zo breed mogelijke kring van de belangstelling voor de geschiedenis van de gemeente Gorssel in al haar aspecten".

BESTUUR

Voorzitter :	Mevr. W.J. Holtslag-Harkink, Blauwedijk 11 7218 BJ Almen tel 0575 432058
Secretaris :	W. van de Kamp, Lochemseweg 38 7214 RK Epse, tel 0575 493037
Penningmeester :	H.F. Bruil, Molenweg 22 7213 XG Gorssel, tel 0575 491822
Leden :	W.J. Besselink, Sleedoorn 11 7217 TL Harfsen, tel. 0573 431811 R. Boschloo, Hogenkampsweg 3 7218 BT Almen, tel 0575 431261 H.A. Klein Ovink, Wittendijk 6 7216 PL Kring van Dorth tel 0573 221317 J. Nijenhuis, Wunderinklaan 3 7211 AG Eefde, tel 0575 515761 A.M. de Ruiter, Joppelaan 14 7213 AC Gorssel, tel 0575 492139 P. Staal, Teenkweg 3 7211 EV Eefde, tel. 0575 517623 Mevr. F. Woertman-Derks, du Tourweg 24 7214 AL Epse, tel. 0575 492021
Erevoorzitter:	H.J. Jansen op de Haar, Eefde
Erelid:	N. van Wijk, Epse

REDACTIECOMMISSIE

Voorzitter :	A.M. de Ruiter, Joppelaan 14 7213 AC Gorssel, tel 0575 492139
Leden :	N. Kuik, Het Wilgert 8 7214 AV Epse, tel 0575 493170 H. Meedendorp, Elfuursweg 22 7213 EN Gorssel, tel 0575 492074

ONS MARKENBOEK

18e jaargang, no. 4, oktober 2000

INHOUD

	blz.
Mededelingen van het bestuur en de redactie	2
Ken uw gemeente(huis) door H.J. Jansen op de Haar	3
Cultuur in Epse door W. van de Kamp	7
De marke Het Rijssel door H.J. Jansen op de Haar	11
Over eten en drinken vroeger, nu en in de toekomst door W. Holtslag-Harkink	28
Begraafplaatsen in de gemeente Gorssel (4) door H.J. Jansen op de Haar	34
Notities door Harm Degenhart	38

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR EN DE REDACTIE

Regiomanifestatie Oostenwind

Van de organisatoren van de Dag van de Streekcultuur in Didam hebben wij bericht gekregen dat dit evenement dit jaar helaas geen doorgang kan vinden. Er zijn te weinig inschrijvers. U kunt dus de reservering voor 21 oktober 2000 laten vervallen.

Lezingen/dia-avonden

Epse
Hoewel reeds in het vorige nummer van Ons Markenboek aangekondigd willen wij in dit nummer nog eens uw aandacht vestigen op de dialezing door de heer M. Bartels, stadsarcheoloog van Deventer, op donderdag 12 oktober 2000 om 20.00 uur in de Hervormde Kerk in Epse. De heer Bartels zal aan de hand van dia's iets vertellen over archeologie en de resultaten van de eerste opgravingen in het gebied Epse-noord.

Eefde
Dit jaar komen wij helaas niet in Eefde. Wij slaan een jaar over in verband met het niet beschikbaar zijn van een goede zaal. Natuurlijk hopen wij volgend seizoen in een nieuw dorpshuis weer present te zijn.

Kopij voor het volgende nummer dient uiterlijk vrijdag **24 november 2000** bij de redactiecommissie binnen te zijn (indien mogelijk met afbeelding).

KEN UW GEMEENTE(HUIS)

H.J. Jansen op de Haar

In de jaren zeventig van de twintigste eeuw werd door mij, onder auspiciën van de Volksuniversiteit Zutphen, een cursus gegeven "Ken Uw Gemeente." Er bestond nog geen oudheidkundige vereniging en ik probeerde de middagen, c.q. avonden te vullen met een stukje geschiedenis over onze gemeente en dit visueel wat aantrekkelijker te maken met dia's. Aan het eind van zo'n cursus trok ik met de cursisten naar het gemeentehuis (voor de verbouwing!) en liet het archief zien, de Markeboeken, enzovoort. Bovendien verzorgde ik dan een rondgang door het gebouw. In elke kamer of ruimte viel er wel wat te vertellen over de jongste geschiedenis, want zo oud is ons gemeentehuis nu ook weer niet.
De mooie schouwen in de kamers van burgemeester, secretaris en in de raadszaal hadden nog aansluiting op een echte schoorsteen. Op de zolder waren vier grote bakstenen gevaarten te zien, die zich in het midden verenigden en verbinding hadden met de beide schoorstenen op het dak. Bij de komst van de centrale verwarming zijn deze aansluitingen vervallen. De koperen kroon in de raadszaal was nog een geschenk van burgemeester E. Baron van der Borch van Verwolde, bij de opening in 1914 van het prachtige nieuwe raadhuis. De tinnen borden en de koperen deksels van de tabakspotten hadden hun eigen oorlogsgeschiedenis en wetenswaardig was ook hoe deze de oorlog hadden overleefd (zie bladzijde 35 van "De Voet Dwars").
Ook werd altijd stil gestaan bij de smeedijzeren kroonluchter in de hal, tegenover de trap. Het is een eigen ontwerp van wijlen Willem Jonkers, grootvader van Willem III Jonkers die thans nog grootvaders vak eer aandoet. Volgens kunstsmid Jonkers was het niet zo maar een lamp, die de hal moest verlichten en ook geen concurrent van zijn buurman, de buitenlamp boven de stoep. Deze laatste was een geschenk van het Provinciaal bestuur van Gelderland bij de heropening na de verbouwing in 1956. Omdat de kunstsmid de lamp in zijn smederij aan de Elfuursweg smeedde, is het dus een echt Gorssels kunstwerk, dat in zijn eigen Gorssels dialect wil vertellen, wat zijn maker aan symboliek heeft vastgelegd in de harde ijzeren kern van deze kroonluchter.

De lampe vetelt noe zelluf vedder:

Deur de hitte van het vuur
en de slagen van zien voest
ha'k 't vake heel erg zuur
en ik maakte mien soms heel erg woest.

In alle bocht'n mos'k mien wring'n
de nekke wed miej umme-draeid
de smid kon toch nog zweitend zing'n
De symboliek is hum toen an-e-waeid.

Soms leep'e dooloos hen en weer
hee ging neet gauw oaver één nach ies
Maor niks doon döt soms ok wel zeer
De lampe mos af, töt elke pries.

Mar deur zien lange prakkezeern
Gaf 'e wiesheid in symboliek
Mensen mott'n "mores" leern
'k wil 't oe vetelln, noe geliek.

Maor waorumme (?), zul iej vraogen,
Kom iej daor juus noe met an
'k wil 't noe mar efkus waogen,
Roddeln, nee daor do'k neet an.

Veurige waeke stonn'n twee heern
te praot'n onder mien mooie kroon
Beiden kaek'n 'n paar keern
naor mien lempkus, o zo schoon.

Toen ontdekte één der heern
mien geheime symboliek
en zei:"dat ik nu na zoveel keren
vandaag voor 't eerst die woorden zie".

't wödt tied da'k mien geheim vetelle
zo dach de kroon daor in de hal
daorumme trekt 'e an de belle
zodat iederene 't heur'n zal.

Mar toch: 't mut miej van't hatte
ik hang wel an de zolderhal
maor 'k hange wel twee kwarte
links umme, 'k haope dat 't veranderen zal.

Daorumme noe 'n goeie raod
da'j biej de schoonmaak miej draejun laot
't is beater veur de symboliek
en de smid steet neet te kiek.

Daor bunt vief blaedjus an e-brach
Eik, acacia, klimop, moerbei en peer
zo hef Jonkers dat goed bedach
dee opdrach was veur hum 'n eer.

't Eekenblad = Quercus en betekent macht
daorumme richting burgemeester an-e-bracht.

Acacia, betekent bescherming en vriendschap
dat wis op de politie, links van de trap.

Klimop = Hedera en steet veur trouw en vaderland
de trap op: de raad en de huwelijksband.

Peer = Pyrus steet veur welvaart en werk
wis naor de sikketerie, 't liekt miej wat sterk!

Moerbei = Morus, dat veur wiesheid steet
en wis naor de "sik" dee daor mee striek'n geet.

Toch hef de sikketaris al dee jaoren
motten wacht'n op dit verklaoren
Hee was toch één der heern
Dee de lampe "morus" wil gaon leern
Onthol noe heel broodnuchter
Deze wiesheid is maor van een luchter:
Maor uut-e-dach deur Jonkers, de smid
Noe weet iederene hoe dat noe zit.

CULTUUR IN EPSE

W. van de Kamp

Op onze oproep aan de leden om vooral geen oude documentatie van het leven in onze gemeente weg te gooien of te vernietigen, heeft op dit moment één vereniging gereageerd: de Gemengde Zang en Toneelvereniging "IRENE" te Epse.
Deze vereniging is direct na de oorlog opgericht, op 1 juli 1945. Kennelijk bestond er toen in Epse behoefte, sfeer, ruimte en tijd om gezamenlijk iets te doen, te zingen en toneel te spelen.
De oorlog was afgelopen en elke toen levende Epsenaar wist wat dat betekende. In vrijheid kon men verder leven, men kon zich weer vrij uiten in zang, dans en toneelspel. Ondanks alle problemen van wederopbouw in onze gemeente pakten de Epsenaren weer een stukje volkscultuur op en zij kozen voor muziek en zingen als basisvorm.
Van de allereerste bijeenkomsten, oprichtingsvergadering en de eerste drie jaarvergaderingen zijn geen schriftelijke gegevens overgeleverd. Van de eerste echte jaarvergadering op 7 juli 1946 is alleen de presentielijst overgebleven. Veertig personen bezochten die vergadering. In ons dossier begint het verhaal met de jaarvergadering van 11 juli 1949. De data zijn al opmerkelijk. Epse had destijds nog weinig "niet-agrariërs" in het dorp en dus mag men aannemen dat de meeste deelnemers uit de boerenstand kwamen. En die plegen het nu juist in de zomermaanden erg druk te hebben met hun bedrijf en beleggen de meeste activiteiten dan ook in de winterperiode. Niettemin, de vergadering had plaats op 11 juli. Er waren 37 van de 53 leden aanwezig en het geheel stond onder leiding van voorzitter H.J.W. Klein Horsman. Hij memoreerde, dat in de afgelopen vier jaar de zangcategorie 'uitmuntend' was bereikt. Kennelijk was dit op een zangconcours in Groenlo tot stand gebracht. Het eerste succes geeft verplichtingen en vandaar de oproep om toch vooral trouw de repetitieavonden te bezoeken. Als directeur (dirigent) van het koor fungeert de heer J.C.H. Renssen. Op 11 juli wordt een nieuwe voorzitter gekozen, namelijk de heer W. Dommerholt.
Besloten werd verder, dat het koor naast de deelname aan concoursen jaarlijks eenmaal zelf een grote uitvoering zou geven. Dit was dus de doelstelling van de afdeling zang.
Uit de leden vormde zich ook een toneelgroep en zij namen op zich om tijdens deze uitvoering een toneelstuk op te voeren. De feest-

avond werd besloten met een bal in De Pessink. Hiervoor werd dan een muziekband (bijvoorbeeld The Modians of Union Combo) uitgenodigd en tot in de kleine uurtjes ging men aan het dansen en feesten. Bal na!
Het repertoire van de toneelafdeling bestond uiteraard uit de wat lichtere stukken. De toestemming voor de uitvoering werd elke keer gevraagd aan de rechthebbende. De namen van de stukken varieerden van "De Familie van mijn vrouw" in 1947, "De nieuwe typiste" in 1950 en "De nieuwe veearts" in 1952 tot "Een enigst kind" in 1954. De uitvoeringen werden gegeven in de grote zaal van De Pessink.
Het zangrepertoire was erg wisselend, algemeen, operette en populair. In 1960 werden de volgende liederen gezongen:
Aan Zee (W.F. Kools), Spijskaart (C. Zöllner), Voorjaarshymne (J.G. van Herwaarden), Ständchen (Fr. Schubert), Beelden uit het Weenerwoud (Johann Strausz), Die Mühle im Schwarzwald (Rich. Eilenberg) en De Postkoets (Jos Cleber).
Ook werden zwaardere stukken gezongen, bijvoorbeeld "Exultate Justi (Th.L.A. Viadana), "Wir bis an das Ende behart" (F. Mendelssohn) en "Ambrosianischer Lobgesang" (E. Gebhardt). De laatste drie werden gezongen op een grote zangersavond op woensdag 9 juni 1965 in De Pessink. Hier traden toen ook zeven andere koren uit de gemeente Gorssel op.
In 1964 zong men op de zangersavond van de arbeiders Zangvereniging "ONTWAAKT" te Gorssel Het Pelgrimskoor (R. Wagner), Die Hühle im Schwarzwald (Rich. Eilenberg) en De Nacht (Franz Abt).
Verder hebben op het repertoire gestaan het Slavenkoor van Verdi, Agnus Dei (Hasler), Sanctus (Lotti), Glori Halleluja (Kriel Sr) en de Rondedans (Wim Kloek).
Uitdrukkelijk is nog te memoreren de uitvoering van Das Geistliches Lied (Mendelssohn) met als solist T. Gerritsen.
Verder werkte men mee aan Kerst- en Paasconcerten in de kerken van Gorssel, Epse en Joppe. Het was een zeer actief koor.
In de loop der jaren hebben verschillende dirigenten het koor geleid. Ik begreep, dat de heer Renssen al na ongeveer één jaar is aangetreden. Lange jaren heeft hij het koor geleid. Na hem volgden verschillende namen van wie ik enige noem: Godfried van der Horst en T. Musch. De heer Renssen werd later benoemd tot eredirigent.
Het koor nam deel aan diverse concoursen en behaalde verschillende prijzen, zoveel zelfs dat de heer G.W. Huisman een speciale medaillekast moest maken.

De beoordelingen van de verschillende juryleden waren zeer divers ondanks de duidelijke progressie van de zangkunst. De eerste beoordeling in Twello (1946) leverde voor twee nummers 85 punten op. "Voor een Tweede afdeling moet de klankvorming en uitspraak mooier worden" en men zakte een halve toon. In 1947 wordt door een jurylid opgemerkt: "Dit koor zingt niet onaardig". In 1949 merkt het juryrapport te Groenlo op: "De dirigent heeft met dit materiaal al veel bereikt. Toch is er nog veel te cultiveren." In 1950 schrijft jurylid Nico van der Linden, dat het geheel veel doorzichtiger kan, al is er werkelijk veel te waarderen. Men is inmiddels beland in de categorie Uitmuntend. In 1961 boekte het koor in Etten de opmerking "Aan het gehele optreden was te merken dat er goed gestudeerd was en er werd met animo gezongen". In Varsseveld was men kritischer: "Niet geheel zuiver, uitspraak verbeteren, vlak van toon, ongelijke samenzang en rithmisch slap" en "de kwaliteiten zijn aanwezig, maar meer studeren."
Zo zie je maar hoe de waardering op elk concours mede afhankelijk is van (de kwaliteit en de inzichten van) de juryleden. Niettemin kan worden gesteld, dat Irene onder de bezielende leiding van goede dirigenten mooie stukken heeft gezongen en prachtige waarderingen heeft gekregen.
Bij het tweede lustrum heeft de Epser burgerij een vaandel geschonken; de huidige verblijfplaats hiervan heb ik echter niet kunnen ontdekken.
Bij het derde lustrum dat op 25 en 26 juni 1960 in de concertzaal De Pessink werd gevierd traden 19 koren uit den lande op. Burgemeester J.O. Thate schreef in het officieel programma een voorwoord en roemde de durf van Irene om een Nationaal Zangconcours te organiseren.
Dit was in de tijd, dat Bennink's Landerijenbureau nog actief was en adverteerde met Diverse Landhuizen en Bungalows in het Epserbos, Joppe en Gorssel. De heer H.J. Dijkerman, Joppelaan 56 te Joppe riep op om in zijn Hotel Dikkers voortreffelijk te komen eten en C. van Loo te Gorssel adverteerde met Dé Elegante Kous (van A.ten Cate Nylons).
In de loop der jaren waren er erg veel wisselingen in het bestuur, teveel om zomaar even te memoreren. Een paar namen van voorzitters slechts: P.J. Salari, J. van 't Laar en B. Wassink.
Ook organiseerde men excursies, dit met wisselend succes. De kosten van vervoer speelden hierbij onder andere een rol. De animo bleek hiervoor niet al te groot. Ik heb de indruk, dat de afdeling reizen of excursies langzaam wegkwijnde. Over deze activiteit wordt verder niet veel meer gehoord.

Ondanks alle inspanning en de successen liep de belangstelling voor het koor toch langzaam terug. Men bezocht geen concoursen meer en de prikkel van zang en competitie ging verloren.
Een koor moet body hebben en een evenwichtige bezetting van de stemmen. Dit lukte op den duur niet meer en daarom is het koor in oktober 1984 opgeheven, te weinig leden, nog zestien. Helaas...!
De laatste voorzitter, de heer B. Wassink uit Harfsen, heeft het licht uitgedaan. De laatste secretaris, mevrouw Schep uit Epse, leverde het archiefje bij mij in.
De geliefde dirigent, de heer T. Musch, is in het voorjaar van dit jaar te Welsum overleden.
Een definitief einde van een leuke actieve periode in Epse.
Het koor heeft in de na-oorlogse jaren velen veel plezier verschaft, weer kleur gegeven aan de Epser samenleving en hiermede bijgedragen aan onze eigen volkscultuur.
Wie nu denkt, dat er in Epse niet meer gezongen wordt, heeft het mis. Er is een koor (cantorij) in de kerk van Epse, terwijl er voorts sinds enige jaren weer een algemeen koor actief is, namelijk het zogenaamde Epser Koor. Legt u uw oor maar eens te luisteren op een studieuur, dinsdagavond van 18.30 tot 19.30 uur in de kerk van Epse.
Cultuur verloochent zich niet en komt elke keer in een of andere vorm weer aan de oppervlakte.

Het zangkoor in 1976

DE MARKE HET RIJSSEL

Lezing door H.J. Jansen op de Haar op 24 februari 2000

Als wij de marke Rijssel willen bespreken en deze begrijpbaar willen maken voor de lezer, zouden wij, Gerrit Verstege en ondergetekende, moeten kunnen beschikken over de geschiedkundige gegevens. Al gauw werden we geconfronteerd met het feit dat er weinig gegevens aanwezig waren en dat de gegevens, waarover we zouden kunnen beschikken zodanig moesten worden gerangschikt dat we door alle stukjes en beetjes aan elkaar te passen een stukje geschiedenis zouden krijgen, dat ons een beeld zou geven van de kleine marke Rijssel.
Als oudste naam hebben we gevonden de naam Ricel, Rislo, of Rijssel met of zonder "t". Sedert 1059 was in Zutphen een kapittelkerk bekend. Deze kerk is afgebrand en na de brand kwam er een nieuwe kapittelkerk, die we nu nog kennen als de Sint Walburgiskerk van Zutphen. In verband met deze kerk werden aan de bisschop van Utrecht door Graaf Otto de privileges medegedeeld, waarin dan de hof te Rislo wordt genoemd. De oudste vermelding kan dus in 1059 zijn, maar in ieder geval in 1105 wordt de naam van de hof genoemd.
Het wil dus niet zeggen dat toen Het Rijssel is gesticht, maar het had toen al een zodanige omvang, dat het door Graaf Otto werd beschreven. En dat het belangrijk was leert ons de tijd, want we zien in 1494 dat de Proost van Zutphen eigenaar is van de hof 't Rijsselt, althans zo wordt dit vermeld in het verpondingskohier van 1494.
Tot de rechten van de Proosdij behoorden de leengoederen.
G. Kreynck maakte lijsten van deze goederen en in deel 30 vonden we onder meer "De manne dye hiir aan gescreven staen, dye den Praest gesworen hebben: dye deken nu int jaer Ons Heeren MCCCLXIX (1369) 't goet te Eginc gelegen te Rijcel dat Hermans van Utrecht is daer dye selven Herman is gesworen man af is".
In 1337 wordt 't goed Wassinck vermeld. In 1378 vonden we dat Van der Capellen werd beleend met het goed Swavingh (later Rijssel). Dit blijft tot 1829 in deze familie en komt via Van der Walle en Lering terug bij Van der Capellen.
In 1384 vinden we 't goed 't Noerden, kerspel Warnsveld, buurschap Evede en eveneens (1384) "den Hof to Risel hevete dat Capittel an genomen voor 26 molder roggen, 26 molder haveren tot weder seggen des praestes."

In 1414: Johan Schelewart en zijn zoon hebben samen de halve tiend, minstens 12 Engelse Nobel, uit het goed het Noerden in Eefde. Onze vraag was: waar ligt het goed 't Norde? Vanaf 1378 komen we de familie Van der Capellen tegen en dat blijft zo tot aan het jaar 1676, waarna het door huwelijk in bezit komt van de familie Van Coeverden. Daarna in 1710 wordt de familie Van Lynden eigenaar, maar in 1731 komt het weer in handen van de familie Van der Capellen tot 1815, in 1821 vinden we J. Brants en in 1825 baron Sweerts de Landas. In 1839 verkoopt mr J.A. van Dijk van 't Velde, die dan eigenaar is, het Rijsselt aan G.W.F. baron van Neukirchen, genaamd Nyvenheim, eigenaar van De Voorst, die het op zijn beurt verkoopt aan de tegenwoordige eigenaar de Vereniging Nederlandsch Mettray. Zo komen we langzamerhand op wat bekender terrein.
Uit een boekje van de heer Van Til, die een wandeling beschrijft van Zutphen naar het Rijsselt en langs de oude postweg langs het fort De Pol teruggaat naar Zutphen, lezen we dat huize 't Rijsselt voor enige jaren is afgebroken (uitgave Wansleven in 1832). Door wie het is afgebroken is ons niet bekend, maar dat zal wel vóór 1832 geweest zijn.

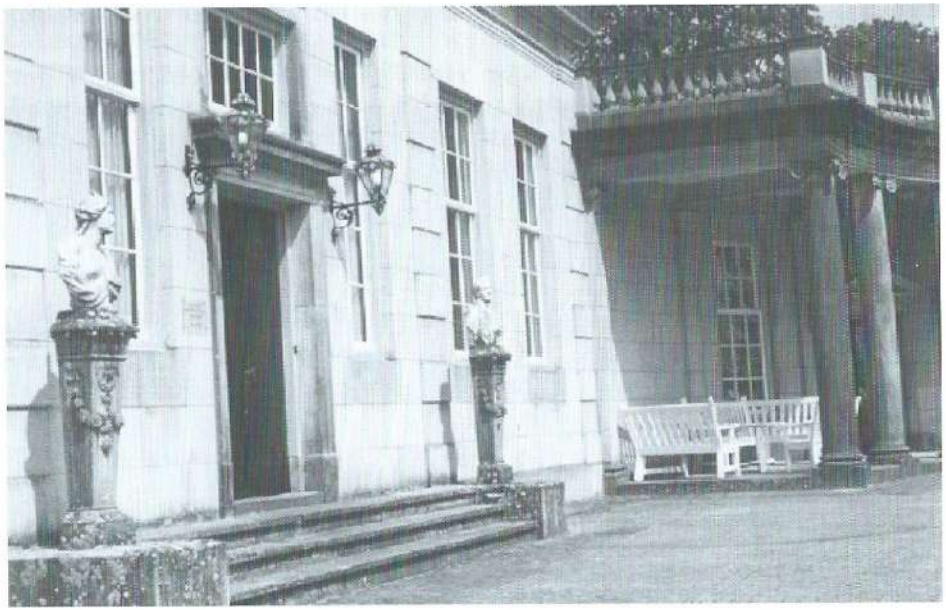

Foto der beelden, die afkomstig zouden zijn van 't Rijssel, thans staande voor de bijgebouwen van huize de Voorst. (Zie ook Uit Gorssel's Verleden blz. 137, noot 2) van Joh. de Graaf)

Jammer genoeg zijn er weinig afbeeldingen bij ons bekend van de huizen die er in het verleden moeten hebben gestaan. We kunnen niet zeggen hoe de hof te Rijsselt er uitgezien moet hebben, maar we denken toch aan een havezathe of veredelde boerderij. Uit de overleving van mijn vader is mij bekend, dat er in de loop van de tijd, vermoedelijk einde 19de eeuw, opgravingen zijn gedaan.
De heer Völcker van Huize de Voorst heeft toen twee beelden overgenomen, die destijds te voorschijn zijn gekomen. Verder heeft de onderwijzer Meuleman een sarcofaag meegenomen en bij zijn huis neergezet. Ook die is afkomstig van 't Rijsselt. Deze sarcofaag zal in de toekomst in handen worden gesteld van de gemeente Gorssel. De tegenwoordige eigenaar heeft inmiddels vastgelegd dat na zijn overlijden de sarcofaag naar de gemeente zal gaan, aangezien deze vermoedelijk te maken heeft gehad met de voorvaderen van de bewoners van 't Rijsselt en wel vermoedelijk de familie Van der Capellen. Het waren baron Frederik van der Capellen en zijn zwager Philip baron van Coeverden die in 1682 een grafkelder lieten aanleggen in de kerk van Gorssel.
Het wordt tijd om terug te keren tot de marke Rijssel en wel tot het markeboek, dat in het Rijksarchief te Arnhem ter inzage ligt. Dit boek is geschonken in 1934 door mevrouw weduwe S. Brants-van der Hoop te Bennekom.
Ook dit boek bevat maar een gedeelte van de geschiedenis van deze marke. Buitenop staat "Het Marckenboeck van Rijssel" en het opent met een kopie van een originele brief uit 1546 van de marke Eschede, overgeschreven door de secretaris der "Heeren Gedeputiyrden van 't Graafschap Zutphen".
Er was namelijk op 30 juni 1619 een kwestie gerezen of beter gezegd een geschil ontstaan tussen de marken van Eschede en Rijssel over de grens tussen beide marken. De vraag was toen: ligt de grens van Rijssel tot aan de voetbrug over de Flierderbeek in het voetpad van Zutphen naar Deventer, of grenst de marke Rijssel aan de rivier de IJssel?
Dit proces heeft geduurd van 1619 tot 24 mei 1641. Er zijn dan 23 bladzijden gewijd aan dit proces van hoor en wederhoor en verslagen van "t Besichtigen van de questieuse plaatsen".
Het werd ons echter wel moeilijk gemaakt, want de marke Rijssel grensde in onze ogen aan de IJssel en daar zat nu juist de kneep, want Eschede beweerde dat dat niet het geval kon zijn.
We denken echter dat we er wel uit zijn gekomen, omdat de heren het eens zijn geworden over het voorstel van de marke Eschede. Hierin wordt toegestaan "dat die van Rijssel alleen ter breete van een Huijs off hutte op de IJssel komen".

Bij de bestudering van die situatie kwamen we tot de conclusie dat de marke Rijssel met haar markegronden niet aan de IJssel grensde, omdat de gronden van Rijssel niet van de marke maar van een particuliere eigenaar waren. De ongewaarde gronden van Rijssel hielden op bij de voetbrug in genoemd voetpad. Aan de kant van Eschede lag de ongewaarde Buitenbrink of ook wel Koningsweerd genaamd, waarop de markegenoten van beide marken recht van koeweide hadden. Die van Rijssel beweerden dus dat een gedeelte van die weert ook hun eigendom zou zijn. Jammer dat er zoveel bladzijden in het markeboek hieraan zijn besteed. Het heeft ons vele uren gekost.
Wie waren nu de markegenoten van Het Rijssel? Gelukkig werden deze in de vergadering van 8 mei 1711 genoemd:
Den Hoff te Rijsselt, Swavinck, Valck, Simelinck, Egginck, Boinck of Nieuwhuis, Huete, Noordjes Veen off Den Poll, de Caterstede an 't Varenholt.
De boerderij Swavinck kennen we al in 1378 als Van der Capellen wordt beleend met het goed Swavinck (Swavingh) en het blijft in de familie Van der Capellen tot 1829. In 1815 wordt de boerderij bewoond door Gerrit Zwavink; in het dialect zei men "Swaonk". Het was een grote boerderij met drie paarden (1815). Het ligt dicht bij de "Hof 't Rijssel" en men heeft wel eens beweerd dat Swavinck ouder zou zijn dan Rijssel, maar dat valt niet te bewijzen. De Heer van Rijssel bezat meerdere boerderijen in deze marke. De familie Zwavink blijft er wonen tot aan het opheffen van het agrarisch bedrijf. Het was een gewaard erf in de marke Rijssel, maar ook in de marke van Eefde (lijst van 1574). In 1832 was Gerrit Zwavink eigenaar van het bedrijf en bezat 11 hectare en de zoon J. Zwavink 32 hectare, dus in 't geheel 43 hectare.
De boerderij Egginck, "Eginc" in 1369, behoorde tot de zogenaamde "Geestelijke Goederen". In 1369 was dat de Proosdij van Zutphen. Naderhand behoorde het tot de goederen van het Bornhof. Pas toen deze goederen moesten worden afgestoten in de jaren zestig van de vorige eeuw, in verband met het inwerking treden van de Algemene Bijstandswet, is het aangekocht door de tegenwoordige eigenaar Lubberding. Het was evenals Swavinck een gewaarde hoeve in de marke. In 1646 vinden we de pondschatting (belastingaanslag) van Swavinck op f. 387,-, Egginck op f. 286,- en Valcke op f. 232,-. Rislo wordt dan niet genoemd , maar wel Hendrik van der Capellen voor de Rijsweert f. 300,-. (Voor zijn overige boerderijen werd hij afzonderlijk per bouwplaats belast.) In 1815 wordt 't Eggink bewoond door Jan Eggink, landbouwer. Het bedrijf heeft vier paarden en is dan 42 bunder groot. In 1881

vertrekt Gerrit Jan Eggink naar Enkzicht in Eefde en komt de familie Lubberding met zwager G.J. Rieffel op het bedrijf. Tot heden is het nog steeds de familie Lubberding die dit bedrijf uitoefent en woont in deze prachtige "Krukkenboerderij". We vonden dat in 1813 de bewoner van deze boerderij een boot bezat in verband met de hoge waterstanden van de IJssel. Evenals Swavinck was dit ook een gewaarde hoeve in de marke Eefde.
Fort de Pol kennen we allen uit het "marckenboek van Rijssel" en wel vanwege het feit dat in de herberg "Den Poll" door de markegenoten werd vergaderd. Noch van de herberg, noch van het fort is iets overgebleven, aangezien in de jaren dertig van de 20ste eeuw het Twente-Rijnkanaal werd gegraven, waardoor het voetpad of beter gezegd het oude postpad van Zutphen naar Deventer door het kanaal is komen te vervallen. Gelukkig mogen we de dijk gebruiken van Rijkswaterstaat en kunnen we dus de plek bezoeken waar het oude fort heeft gestaan, evenals de plek waar de vroede vaderen van de marke hebben vergaderd. Men heeft ook een keer op huize Rijsselt vergaderd en een paar maal in Zutphen. Van één huis hebben we nog een dia, maar verder zult u het moeten doen met de kaartjes en dia's uit deze tijd.
Het voetpad liep vanaf de Nieuwstad in Zutphen via het melkpoortje (tussen station en de Kruittoren moet het gelegen hebben) door de weilanden naar De Pol en over het brugje, waar dus het fort lag, was men op Gorssels grondgebied. De Polbeek was daar al verenigd met de Eefdese Beek. De gebouwen lagen in de gemeente Gorssel. Als kind konden we daar stekelbaarsjes vangen in de beek. De militaire commandant was toen mijnheer Spee, naderhand opgevolgd door Husken. Ook aan de overkant van de IJssel lag een batterij evenals bij de "Zeven Heuveltjes" aan de Deventerweg. Het was dus kennelijk bedoeld als een bescherming tegen aanvallen over de IJssel. De Pol was geen gewaarde in de marke, maar de grond onder de naam Den Poll was dat wel. Bij de markeverdeling vinden we weer een familie Eggink, deze familie woonde in Voorst, maar was wel gewaarde in genoemde percelen. In 1646 vonden we als eigenaar van deze weidegrond: Burgemeester Van der Capellen. Vermoedelijk was het waarrecht tussentijds verkocht aan Eggink uit Voorst. Van De Pol gaan we terug naar de boerderij 't Valcke.

De boerderij 't Valcke behoorde ook tot de "Geestelijke goederen" en evenals als de Hof 't Rijssel, was de Proosdij van het Kapittel van de Walburgiskerk te Zutphen eigenaar. Het was een gewaard erf van de marke, maar het stemrecht bleef in handen van de ver-

tegenwoordigers van deze geestelijke goederen, naderhand in handen van de provisoren van de Gasthuizen of Bornhof. De bewoner had eigenlijk niet veel te vertellen in de marke. Dit bleek ons wel uit het markenboek: de erfmarkerichter, het Bornhof en de gedeputeerden van de Graafschap maakten grotendeels de dienst uit. In 1815 werd de boerderij bewoond door Gerrit Valkeman, opgevolgd door A. Valkeman (1840). In 1883 woont er weer een Gerrit, die ongehuwd overlijdt en opgevolgd wordt door zijn broer Albert Jan Valkeman, die in 1913 eveneens overlijdt, waarna zijn weduwe het bedrijf voortzet, naderhand opgevolgd door haar zoon Albertus G. Valkeman. Na bedrijfsbeëindiging door de familie Valkeman,wordt het voortgezet door de familie Ter Avest, zodat er sedertdien geen Valkeman op 't Valcke zetelt. In 1832 was Gerrit Valkeman eigenaar van 't Valcke. Op 10 augustus 1740 besloot de marke de bouwman op 't Valcke aan te stellen tot scheuter. Verwonderlijk was wel dat we 't Valcke niet vonden op de verpondingslijst van 1494, vermoedelijk werd er toen een andere naam gehanteerd (Poelwicks Hoffstede?). We vonden op de vermelding van gewaarde erven in de marke van Eefde niet de naam van 't Valcke, maar het werd wel als zodanig aangemerkt bij de verdeling van de markegronden van Eefde. Het "marckenboeck van Rijssel" gaf geen uitsluitsel over de waren buiten de eigen marke.
Het erve Boonk is een tamelijk ingewikkelde zaak, daar er vier namen zijn gevonden waaronder dit huis bekend is. In 1495 is het Boeinck, daarna Boinck of Nieuwhuys en in 1833 vinden we Boonk of Klein Simelink. Het is een gewaard erf in de marke Rijssel. Het wordt in de marke Eefde niet vermeld, maar is wel gerechtigd in de verdeling van de marke Eefde, evenals 't Valcke, Swavinck, Nijhuis en Eggink. In een vergadering van de marke in 1807 staat dat de heer J. Schothorst aanwezig is namens het Simelinck.
Waarschijnlijk is het Simelink een oude naam geweest van De Duizend Vrezen, alias Sint Hubertusplaats. Ook het niet te vinden Simelinck kreeg zijn plaats bij ons onderzoek. Als de heer Eggink in 1833 tot aankoop van deze boerderij overgaat wordt het als "daghuurdersplaats" omschreven, maar wel met twee "waren" in de marke Rijssel. Vermoedelijk is één waar afkomstig van de Sint Hubertusplaats, beter bekend als "De Duizend Vrezen", met inbegrip van vier bunder grond van de Koningswaart in het Rijssel gelegen. Als we in de genoemde akte ook nog lezen dat Boonk ook Klein Simelink is geheten worden we met ons onderzoek wel op de proef gesteld, maar Simelink was gelijk aan De Duizend Vrezen. Zoals op de kaart duidelijk is te zien dat "De Duizend Vrezen" ten noorden van Boonk is gelegen aan de IJsseldijk en het voetpad van Zutphen naar Deventer, ook wel postweg genaamd.

In 1832 zijn de kinderen van de Graaf van Rennenberg eigenaar. Dat waren deze ook in de 17de eeuw, zoals ons uit het "marckenboek van Rijssel" bleek.
Door een samenspel van deze koop-en verkoopakten en de gegevens uit genoemd markenboek (1711) konden we de juiste plaats aanduiden waar een verdwenen boerderij, genaamd "Norde(n)", had gestaan. 't Norde was een gewaard erf, maar in 1711 wordt het niet meer als erf genoemd. We komen hierop nader terug bij de behandeling van de Norde-goederen.
Het erve Boonk was in 1815 bewoond door J. Schothorst . In 1832 vinden we zijn weduwe als eigenaresse. Door aankoop wordt dat A. Eggink en na het overlijden van Evert J. Eggink in 1912 vinden we Arend J. Schieven, die gehuwd is met Willemina C. Eggink; als de familie Schieven de boerderij verlaat (1946-1950) komt H.W. Roeterdink uit Gorssel. Thans is het nog steeds de familie Roeterdink. Inmiddels is het oude huis door blikseminslag afgebrand in de jaren zestig en vervangen door een Cobercowoning. Ook deze woning is weer verdwenen om plaats te maken voor een definitieve stenen woning. De naam Boonk is gebleven.
Toen indertijd Eggink De Duizend Vrezen aankocht duurde het niet lang meer of dit pand werd afgebroken en herbouwd op Gorssels gebied aan de Quatrebrasweg. Er werden vijf arbeiderswoningen gebouwd, die de naam van De Duizend Vrezen hebben gehouden.
De oude herberg werd in 1815 bewoond door Wessel Pelgrim, opgevolgd door H. Ebbink. In de jaren 1856-1859 is er geen bewoner gevonden. We vermoeden dat het in die tijd is afgebroken. We vinden dan D.J. Scheuter als bewoner. Het is naderhand bekend onder de naam van het "klooster". Hiernaar is de Kloosterweg vernoemd. Maar de oude herberg was dus geen klooster. Pelgrim was indertijd ook nog veerbaas op Voorst, althans dit wordt gemeld door burgmeester De Vuller (1813) wanneer hij melding maakt van alle boten en veren langs de IJssel.
We stappen nu af van de oude herberg aan de postweg en gaan via deze weg in zuidelijke richting en komen dan langs de boerderij die in 1815 niet bestond, namelijk De IJsselhoeve of ook wel Klein Zwavink geheten. Het werd gebouwd door Gerrit J.W. Zwavink in 1920 en is naderhand overgenomen door een van de twee dochters, die huwde met E. van Zeijts.
Schuin voor het huis bij een ooievaarsnest ligt een kolk die de naam draagt van de "moordkolk", waarvan niemand ons kon vertellen waar die naam vandaan is gekomen. Heeft het nog te maken met de moord op de Zutphenaren in november 1572 toen de

brave Spanjaarden in de Tachtigjarige Oorlog ook onze regio onveilig hebben gemaakt? Wij weten het niet. Het zal ook wel een geheim blijven, tenzij een lezer ons het geheim kan oplossen. Of waren het de Fransen die in 1672 bij Dommerholt de IJssel overtrokken, evenals de Canadezen in 1945?
Er blijven gelukkig altijd nog wat vraagtekens, die onze nazaten mogen oplossen.
We gaan nu even de dijk af richting het oude Swaevinck en komen op een soort brink waar de erven Swaevinck, 't Valcke en het Nijhuis met hun stallen uitkomen. Ook de vaarweg van 't Eggink komt bij 't Valcke uit. We vermoeden dat hier het oude hart lag van de marke Rijssel.
We gaan nu het Nijhuis nader bekijken. We zijn nu dus in het hart van het Rijssel en misschien kwam oudtijds ook de havezathe of huize 't Rijssel uit op deze oude brink.
't Nijhuis vinden we in 1709 nog niet onder de gewaarde erven, althans niet onder deze naam. Pas in 1740 wordt Nijhuis als gewaarde genoemd, maar niet wie de eigenaar is.
In 1752 vinden we de Huete, het Breekland, den Tiggeloven, het Rijsseltse veld, het Simelinck, 't Swavinck , huize 't Rijsselt, en 't Varenholt genoemd onder één eigenaar, namelijk de erfmarkerichter of de familie Van der Capellen.

Aan de Oude Postweg ligt de boerderij Klein Zwavink, beter bekend onder de naam IJsselhoeve, links ooievaarsnest met daaronder de "Moordkolk"

De erfmarkerichter vertegenwoordigde de boeren in de markevergadering. We nemen aan dat de genoemde erven en landerijen behoorden tot de persoonlijke bezittingen van de familie. Hierdoor wordt het moeilijker na te gaan door wie op dat tijdstip de erven werden bewoond. In het markeboek wordt dan de Bouwman van 't Valcke of de Bouman van het Simelinck genoemd, zonder familienaam. Bij Boinck vonden we ook al vermeld "Boinck of Nieuwhuys". Vermoedelijk is zo'n huis afgebrand of afgebroken en opnieuw opgebouwd en men noteerde gemakshalve daarom de benaming "Nyhuys" in zo'n vergadering. Gelukkig vinden we in de laatste bladzijden van het "marckenboek" dat 't Nijhuis een gewaard erve is, genoemd in 1810, 1811 en in 1815 en we vonden dan ook de bewoner en eigenaar Hendrik Leemreis of ook Leemreize genoemd. Hij wordt opgevolgd door A. ten Velde. De boerderij is dan ruim 26 bunder groot. Het Nijhuis blijft in het bezit van de familie Ten Velde . Als Willem ten Velde ongehuwd overlijdt, zetten zijn ongehuwde zusters het bedrijf voort met een knecht die reeds jaren in hun dienst was, namelijk Jan van Emden. Volgens de oude traditie beurde Jan eenmaal per jaar zijn loon in de oude mei, zoals dat heette en hij verdween dan voor enkele dagen, soms weken, van het toneel en reed met zijn "stoomfiets" in de vrije wereld totdat alles op was en hij weer terugkwam om een jaar na te genieten van zijn vrolijke vakantie. De dames Ten Velde zijn particulier gaan wonen en namen Jan mee. Het bedrijf kwam in handen van de familie Klein Hofmeyer, waarvan thans de zoon het bedrijf voortzet. Het oude Nijhuis is door hem afgebroken en er kwam een nieuw huis voor in de plaats, zodat de naam Nijhuis weer in overeenstemming is met het gebouw.
De Huete is ook een wat omstreden boerderij, die in 1646 door een fout in de omzetting naar het hedendaags Nederlands niet viel te traceren, doch het bleek ons dat "De Huete" omgezet werd in "De Hoeve". De eigenaar is dan Van der Capellen en dat blijft zo tot in de 19de eeuw. In 1850 is Nederlandsch Mettray eigenaar. De Huete brandde in 1864 af, om juist te zijn op 20 april van dat jaar. Het pand werd toen dubbel bewoond door personeel van Nederlandsch Mettray, namelijk door F. Geltink, werkbaas en G. van Heusden, tuinbaas. Er werd geblust met de eigen brandspuit van de Kolonie, naderhand met hulp van Gorssel en Zutphen. Alles ging verloren. Het huis was verzekerd, doch de inboedel maar gedeeltelijk. Men vertrouwde deze brand niet en men stelde een gerechtelijk onderzoek in, doch er bleek niets van kwaadwilligheid. De woningen werden herbouwd en bleven in gebruik tot in onze dagen toen deze werden bewoond door de werkbaas Van Laar en de smidsbaas Rietman. Ze zijn als te oude dienstwoningen afgebroken.

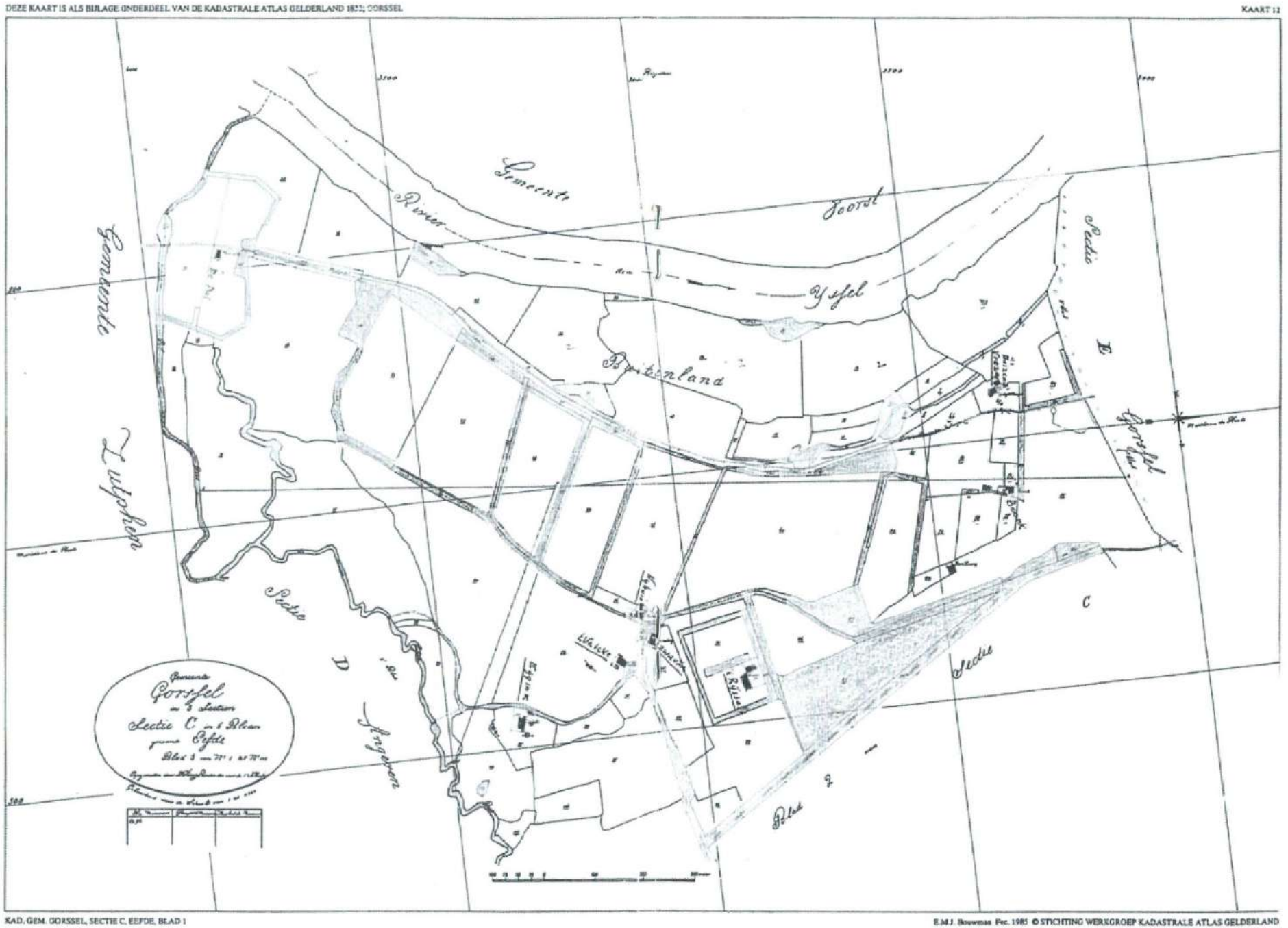

kaart uit de kadaster-atlas Gemeente Gorssel, sectie C, 1e blad (1832)

Recente afbeelding van De Huete, vroeger de boerderij van de Landbouwkolonie, thans bewoond door de familie Makkink, Nachtegaalstraat 44.

De boerderij echter bleef bestaan en werd de boerderij van de Kolonie, die in die tijd dan ook de Landbouwkolonie werd genoemd. Als oudste akkerbouwers vonden we Willem Nijenhuis en Harmanus Koldewe. In 1864, waarschijnlijk na de brand, komt de familie Hagen uit Voorst. Hagen was geboren op 19 mei 1844 en gehuwd met Heiltje Wullink, geboren 5 september 1847, een jong stel dus met ondernemingsgeest. Een kleindochter trouwt in 1939 met H. Makkink uit Gorssel (van 't Walle) en nu is er weer een Makkink die daar de scepter zwaait. Uit het markeboek bleek ons dat het door Van der Capellen met "'t Breekveld" werd samengevoegd en toen een "ware" in de marke bezat. Bij de verkoop aan Nederlandsch Mettray was de marke reeds opgeheven. Als bijzonderheid kan worden vermeld dat de bouw van deze boerderij, die een afzonderlijke plaats inneemt in het type van de IJsselboerderijen, geheel werd geschonken door een lid van het bestuur, waarvan echtgenote en zoon waren overleden. Ter nagedachtenis van deze dierbaren schonk hij deze fraaie boerderij aan de Kolonie.
We gaan nu via de Nachtegaalstraat naar de oostzijde van de marke en komen langs een klein boerderijtje dat echter de marke niet heeft gekend en dat nu verder buiten beschouwing moet blijven.

Achter dit fraaie huisje ligt een huis dat blinkt van nieuwigheid, maar dat vroeger De Wolf werd genoemd. waarschijnlijk naar de man die het heeft gebouwd. Deze Wolf was landbouwer. In 1841 is het genummerd 179. De eerste bewoning is van voor 1840, dus vóór de markeverdeling. In 1912 vinden we Berend Jan ter Mull en het is genummerd aan de Eefdese Enkweg, doch voor dien aan de Meulestraate. Het huis was in het begin dubbel bewoond tot begin 1900.
De Hongerkamp van Jan Regelink bestond al in 1825 en kreeg pas na 1840 een huisnummer. Er woont dan H.J. Jansen, en dat blijft zo totdat Hendrik Jan Regelink in het begin van de 20e eeuw verschijnt. Jan behoort tot de derde generatie van de familie Regelink. De grond van dit perceel was in de 17de eeuw bekend onder de naam Hongerkamp.
Het Wassink is veel ouder dan de vorige woning. Het verschijnt reeds in 1337 in de geschiedenis van 't Rijsselt. Van een waarrecht in de marke is ons niet gebleken. In 1815 woont er Harmen Lijzen, van beroep timmerman en landbouwer. Het bedrijf is zes bunder groot. In 1930 vinden we als opvolger van Lijzen de heer Harmsen, afkomstig van de "Luchte". In 1946 vinden we als hoofdbewoner H.J. Lubberding. Thans is het geen bedrijf meer en wordt het huis particulier bewoond door de familie Driessen. Het waarrecht bleef wat onzeker, het komt namelijk in 1494 voor op de verpondingslijst als Massink. Dat zal vermoedelijk een schrijffout zijn. Nadien vinden we in het in het markeboek van Rijssel niet terug.
Het Gotink ligt op de uiterste oostgrens van de marke. Het wordt thans bewoond door de familie Enzerink. Het is in de 17de eeuw in de marke bekend. Evenals het Wassink komt het in 1830 op de lijst voor van rechthebbenden in de marke, maar is voordien niet als gewaard erve gevonden. Het blijft wat onzeker. In 1815 vinden we de weduwe Brink met een kleine boerderij met twee stuks vee, ouder dan drie jaar. Vanaf 1860 is het huis dubbel bewoond (jaar waarin het bevolkingsregister werd aangelegd). Op 18 december 1944 werd het huis getroffen door een V1, die aan de achterdeur binnenkwam en kort daarna ontplofte. De bewoners konden zich nog redden, doch mevrouw Boon en haar zoon, geëvacueerd uit de Kokstraat te Eefde, kwamen hierbij om het leven. Na de herbouw wordt het landbouwbedrijf uitgeoefend door de familie Enzerink. Het pand is genummerd Nachtegaalstraat 35.
De grens gaat dus oostelijk van Het Gotink vanaf de Eefdese Beek in noordelijke richting tot aan de Eefdese Enkweg.
In noord-westelijke richting volgen we deze zandweg, die in de oude tijd de naam had van de "Meulestraat". De zandweg kwam

vanaf de Platenkamp of Plattekamp in de Teenkweg en via de Teenkweg, via De Pas en 't Nieveld bij de Eefdese Molen. Dit "molenpad" was dus een verassing in ons onderzoek. Het was ons voordien niet bekend dat de Eefdese Enkweg ook nog Meulestraate werd genoemd.
De Platenkamp vinden we als naam genoemd in de verpondingsrekening in de 17de eeuw. We nemen aan dat deze naam door de eerste bewoner is aangenomen want we komen Roelof Platenkamp tegen in 1815 en hij heeft een bedrijf met één paard. In de jaren dertig van de 20ste eeuw vinden we daar Hendrik Kromdijk, raadslid en wethouder van de gemeente Gorssel. Ook de Platenkamp vinden we terug in 1830 op de lijst van gewaarde erven, hoewel het voordien nergens als zodanig wordt genoemd.
Bij de Platenkamp steken we de Meulestraat over en we komen op de plek waar het erve Het Norde gelegen moet hebben. In de 15de eeuw (1494) was het Norde een gewaard erve en in 1711 ontbreekt het ineens. Gelukkig is er dan ene Jan Lentinck uit Almen, die op een stuk grond daar een hut of huys gebouwd zou hebben en daar komen de markegenoten voor bijeen en dan schrijven zij daarbij: "op een stuk landts voormaals gehoort hebbende tot het goedt Norden en dieswegen gerichtelijcke summatie gedaen sijnde an gemelden Lentinck op de 6de deser (6 mei 1711) sonder dat hij het getimmer willigh is te removeren off te staecken".
De erven zijn ter plekke gaan kijken en hebben gezien dat dit niet toelaatbaar was en in strijd met de resolutie van de Graafschap Zutphen van 13 december 1709. Het bleek dat Lentink een stuk land had weten te krijgen van het erve Norden en hij ging daarop dus een hutje bouwen in der veronderstelling dat men hem niet van zijn eigen grond kon wegjagen. De grond was te klein en hij zou de omliggende eigenaren tot last worden, dus werd het niet toegestaan en moest hij verdwijnen. Waarschijnlijk is dat ook gebeurd, want er wordt in de marke niets meer over geschreven. Voor ons was de puzzel van het Norden opgelost en we hebben de juiste plek nu kunnen vaststellen. Waartoe het bouwen van een hutje al niet naar kan leiden: zelfs tot het oplossen van een moeilijk vraagstuk.
Het Konijnenbosch van de familie Nijkamp staat hier dichtbij en staat ook op de lijst van 1830, doch van een gewaarde kan niet worden gesproken. In 1821 is het bekend en woont er een familie Jansen. In 1912 komt er de familie Nijkamp, waarvan de man een bekende postbode was van het PTT-kantoor Eefde.
Bovendien heeft hier ook nog een huisje gestaan, toebehorend aan Nederlandsch Mettray. Hier woonde de familie Sander Ordelman,

die met zijn familie is geëmigreerd naar Australië. Na hun vertrek is genoemd huisje afgebroken.
We gaan nu naar de overkant van het pad en komen in het bos dat indertijd "het Capellenbos" werd genoemd. Hier stond in 1832 het huis "Bovenkamp" dat bewoond was door Jan Leemreise, althans hij wordt als eigenaar in het kadaster genoemd. Het zou ook kunnen zijn dat we hier te maken hebben met een nog onvindbare katerstede, genaamd "an 't Varenholt" of naderhand Varenholt. Varens kennen we allemaal, dus zou het genoemd kunnen zijn naar de varen: plant in het bos, zegt de naamdeskundige uit Twente: B.J. Hekket. Met deze uitleg zijn we niet gelukkig, want varen in de achterhoek heeft ook de betekenis van varen met een paard en wagen. En Varenholt zou in die betekenis een plek zijn waar men door kon varen met paard en wagen bij een heg van akkermaalshout of doornenheg. We bedoelen dus een mengat. Aan beide voorwaarden kan het huis Bovenkamp voldoen, maar in de volksmond wordt het ook "Leemreise" genoemd. Na Leemreise komen er verschillende bewoners. In 1903 komt er Willem ten Velde, opgevolgd door J.W. ten Velde, die bekend was als lange Jan uit 't beukenbos. Ten Velde hield vele kostgangers, onder meer Johannes Weijers, bekend als de kleine profeet Johannes van de sekte Reitsma uit de Jodendijk. Hij was toen al geen profeet meer. Het huis en erf werden overgenomen door de familie Kappert. Daarna is het huis aan een particulier verkocht en als zodanig nog bewoond. We zijn van mening dat we hier te maken hebben met het in het niets verdwenen huis: de katerstede Varenholt.
Het Rijssel, met of zonder "t". Zoals we hebben gezien wordt Rislo in 1105 genoemd als Bisschop Burchard van Utrecht op verzoek van Graaf Otto van Zutphen de privileges van de Sint Walburgiskerk te Zutphen bevestigde. We lazen ergens dat het zelfs toen als "hoofdhof" werd aangemerkt en we durven aan te nemen dat Ricel of Ryssel meer dan 1000 jaar oud is. Het was toen reeds een kerkelijke bezitting en was het een nederzetting die agrarische producten opbracht en zeker geen hutje in het bos. In de 15de eeuw is het nog een kerkelijk goed. Het wordt als zodanig genoemd in 1494 in het verpondingskohier, met als eigenaar de Proost van het Kapittel te Zutphen.
Vermoedelijk zijn deze kerkelijke of geestelijke goederen, zoals ze ook wel worden genoemd, in de tijd van de hervorming overgegaan in particuliere handen of stichtingen. We denken dat op deze manier het Rijssel in handen is gekomen van de familie Van der Capellen. Deze familie werd in 1378 reeds beleend met het goed

Swavingh en in 1646 zijn Rijssel en Swavingh in één hand. De Van der Capellens waren tevens eigenaar van de Huete, 't Breekland, de Tiggeloven, 't Rijsseltse veld, de Rijsseltse weert, het Swavingh en 't Varenholt. Bovendien was de eigenaar van Rijssel erfmarkerichter van Rijssel en is dat zelfs ook al eens in Eefde geweest. We kunnen gerust vaststellen dat deze erfmarkerichter een flinke vinger had in de bestuurspap van de marke.
Toch bleek ons uit het markeboek dat hij sterke tegenspelers had aan de eigenaren van het Valcke en het Egginck. Van het Valcke was steeds een gedeputeerde van de Graafschap Zutphen aanwezig, en van 't Eggink was altijd een van de provisoren van het Bornhof aanwezig. Zo werd de erfmarkerichter op het matje geroepen voor aangraving van markegrond en misbruik van het pootrecht van de verschillende landerijen. In de 18de eeuw werd zelfs besloten een landmeter in de arm te nemen om de aangegraven grond te registreren, hetgeen ook heeft plaats gevonden.
Van het Rijssel is geen goede afbeelding bekend. Na de Van der Capellens werd door huwelijk met de familie Van Coeverden het erf bewoond door Van Coeverden, naderhand weer door vererving ging het naar de familie Van Lynden (1710), maar in 1731 was het al weer in handen van de Van der Capellens. Tot het begin van de 19de eeuw komt eerst nog J. Brants, baron Sweerts de Landas en uiteindelijk mr J.A. van Dijk (van't Velde). Laatstgenoemde verkoopt het geheel aan de eigenaar van Huize De Voorst G.F.V. baron van Neukirchen, genaamd Nyvenheim en deze verkoopt het in 1850 aan Nederlandsch Mettray, waarin de grote stimulator W.H. Suringar (1790-1872) de hand heeft gehad.
Het verhaal van Van Til geeft de toestand weer van voor 1832, waarbij hij mededeelt dat het Rijssel is afgebroken. Wat stond er nu in 1850? Het antwoord moeten we schuldig blijven.
Van Nederlandsch Mettray werd in juni 1851 de eerste steen gelegd en in december 1851 kon het eerste huis in gebruik worden genomen. Het was een gezinswoning die werd bewoond door een leider met 11 jongens. Er kwamen vier van deze gezinswoningen en een hoofdgebouw met directeur.
In 1862 werd het kerkje gebouwd en in 1870 werd het eigen kerkhof aangelegd, waarin tot en met 1954 begraven werd. Hier werden begraven de jongens maar ook de grondlegger van de vereniging W.H. Suringar. Er waren in 1954 64 graven in gebruik. Toen we in 1980 gingen kijken was er niets meer over wat eens een mooi en vredig kerkhofje was geweest. Nooit is er iets gezegd over deze grafschennis op grote schaal. Zelfs het monument van Suringar is verdwenen. Er ligt nu een grote veldkei waaraan men zich kan troosten.

De gezinswoningen werden vervangen door grote slaapkazernes en deze zijn weer vervangen door bungalows. Men was dus weer terug bij "af". De opleidingen met eigen werkbazen en eigen werkplaatsen hebben plaats moeten maken voor moderne methoden en opvoeding. Jammer, ouderen onder u weten nog wel dat er een schilderswerkplaats was, een schoenmakerij, een bakkerij, een tuinderij, een landbouwopleiding, een timmerwerkplaats en een grote smederij. Het is allemaal verleden tijd.
Van het oude Rijssel is niets meer terug te vinden, neen, we vergissen ons toch. Als we daar rondwandelen zie je nog een oude gracht. Die gracht is honderden jaren oud en heeft altijd gelegen om het oude Rijssel.
Hiermede willen Gerrit Verstege en ondergetekende ons verhaal over de marke Het Rijssel eindigen. Met deze plaatsing in Ons Markenboek denken we voldaan te hebben aan onze belofte een verslag van deze avond te publiceren.

Bronnen:
Het Marckenboeck van Rijssel
Gemeentearchief van Gorssel
Uit Gorssel's Verleden van Joh. de Graaf
Stad in de Middeleeuwen, van Leo Lensen en Willy Heitling
Oost Nederlandse Familienamen van B.J. Hekket
Eigen notities van G. Verstege en H.J. Jansen op de Haar.

OVER ETEN EN DRINKEN VROEGER, NU EN IN DE TOEKOMST

W. Holtslag-Harkink

"Twee machtige drijfveren houden het leven in stand en stuwen het voort: de drang tot instandhouding van het individu en de drang tot instandhouding van de soort.
De eerste drijfveer, de behoefte aan eten en drinken, begeleidt elk levend wezen dag-in, dag-uit vanaf zijn eerste levenskreet.
Er is in de vele duizenden jaren maar weinig veranderd in voedsel en bereidingstechnieken. Twee echt ingrijpende veranderingen zijn er geweest:
1. de Neolithische landbouwrevolutie van zo'n tienduizend jaar geleden, toen de mens van jager-verzamelaar landbouwer werd en niet meer in de natuur leefde, maar de natuur aan zich dienstbaar maakte.
2. de technische revolutie van de allerlaatste tijd, die ons in staat stelt ons eten niet meer door de warmte van vuur te bereiden, maar door straling en die de mogelijkheid van synthetisch voedsel heeft geopend.
Vlees, vis, granen, groenten en vruchten, men at dit tienduizend jaar geleden en men eet het nu. De geschiedenis van de culinaire cultuur is de geschiedenis van de mens!"
(Uit de inleiding van het boek: "Eten door de Eeuwen" van Wina Born.)

Het oudste kookboek dat bewaard is gebleven, is van een tijdgenoot van keizer Augustus, namelijk van Apicius. Zo rond het begin van onze jaartelling schreef hij zijn "De re coquinaria" oftewel "Over voedsel en specerijen of de kunst van het koken".
Naast alle kookboeken die daarna verschenen zijn, bestaan er ook talloze boeken en verhalen over de geschiedenis van ons eten en drinken. Dichters, schilders en muzikanten hebben door de eeuwen heen ook veel van de eetcultuur vastgelegd. De "aardappeleters" van Vincent van Gogh is slechts één voorbeeld, maar maakt meteen duidelijk dat het verschil in eten tussen rijk en arm heel groot was èn is!
Zo waren begin 1900 oesters, ganzenlever en truffels favoriet in de toprestaurants. Maar ook eenvoudiger ingrediënten, getuige het volgend menu ad f. 1,75 bij Krasnapolsky in Amsterdam in 1906: Soep, Rissole, Schelvisch met botersaus en aardappelen, Gesmoorde osselappen met bruine capucijners, Gebraden kapoen met salade

of gevulde kalfsborst met salade, Pudding of ijsdessert.
Tijdens de Eerste Wereldoorlog kwam er een enorme voedselschaarste. Dit leidde in de grote steden tot het inrichten van gaarkeukens, waar bijvoorbeeld in Amsterdam in 1916 onder leiding van mevrouw Lotgering Hillebrand 188.000 porties eten per dag klaargemaakt werden. Bekend is ook het aardappeloproer in Amsterdam, waarbij zes doden vielen en bijna honderd gewonden.

Voor ons betekent "vroeger" in eerste instantie de herinneringen aan wat wij in onze jeugd hebben gegeten. En hier begint mijn eigen verhaal...
Zoals in alle culturen over de hele wereld "in den beginne" geplette graankorrels met water of melk smeuïg gemaakt werden, waardoor de pap ontstond, zo herinner ik mij ook de pappot: havermout-, rijste- en "stoetepap" (stukjes brood in melk, koud of warm). Groente kwam uit eigen tuin, ook aardbeien en bessen, verder herinner ik mij kersen, pruimen en perziken, de aardappelen van eigen land, appels en peren uit eigen boomgaard, vlees van eigen slacht en eieren haalden wij al heel jong zelf uit het kippenhok. Het brood werd niet (meer) zelf gebakken, maar door bakker Klaassen en door Bertus Olden op de fiets bezorgd, door weer en wind en modderpaden!
Na de slacht hingen worst en spek te drogen in de "wieme", aan stokken ("spielen") geregen en vastgezet tussen de balken van het plafond. Je liep er de eerste tijd met een boogje omheen, om de druppels niet op je hoofd te krijgen!
En wat kwam er toen zoal op tafel: een "hasjen" uitgebakken spek of een stukje worst (de mannen altijd het grootste stuk) en daarbij meestal "kloare aerpel", gekookte aardappelen met braadjus of "looksause", spekjus met uien. 's Zondags gebraden ribbetjes uit de weckfles, heerlijk! En er was altijd groente uit eigen tuin of kelder bij, al naar het jaargetijde bood.
Vanaf mijn elfde jaar deed ik vakantiewerk in Lochem, op een klein Engels meisje passen, maar ook helpen koken en tafeldekken. Wat heb ik daar veel geleerd! Rosbief braden en ook eten (thuis was alles "gaar"), koken in een snelkookpan! Ik at er bijvoorbeeld voor het eerst meloen. Wat had ik mijn ogen en oren daar open! In die tijd al is mijn liefde voor koken en recepten verzamelen ontstaan.
Na vier jaar voor de klas te hebben gestaan kwam ik door mijn huwelijk met Dick Holtslag in de horeca, in hotel Ovink terecht. Dick, met het kookdiploma van de Groninger Bakkers Vakschool op zak, zorgde toen samen met zijn oudste zuster Hermien, voor

het kookgebeuren. Destijds kwam je Almen binnen en dan kon je ruiken wat er gekookt werd. Zo kwam Oom Bernhard van de Dreij op weg naar huis graag even bij Hermien in de keuken kijken en het liefst ook keuren! En wat hebben de wat oudere Almenaren nog goede herinneringen aan de geuren die er uit de bakkerij van Ome Jan Niejendiek kwamen!
Toen ik het koken na een paar jaar ging overnemen, hielden de Almenaren hun hart vast; een schooljuffrouw aan het fornuis? Wat deed het me goed dat wijlen Tante Hendrika van Boschloo mij niet af wilde laten gaan en me kwam waarschuwen dat ik voor een bepaald trouwdiner (de vuurproef voor mij) toch vooral moest zorgen voor voldoende pudding. Nou, hoe de jongelui ook hun best deden, er bleef genoeg over!
Wat werd er toen "vroeger" zoal gegeten? Uit de agenda van 1965 (ze zijn er overigens allemaal nog) haalde ik het volgende menu, ad f. 18,50 p.p.:

Hors d'oeuvres
Aspergesoep
Kalfsvleespasteitje
Fazant met zuurkool etc.
Riz condé (rijstbavarois met abrikozensaus).

Maar ook een voorbeeld van een eenvoudiger diner, ad f. 8,50 p.p.:

Huzarensalade, toen en nu nog "home-made"
Groentesoep, met vleesballetjes en vermicelli, niet van die dunne soep
Runder- en varkensrollade met alles d'r op en d'r an
Chipolata met marasquinsaus.

Schnitzels en halve haantjes waren toen geliefd, al gauw gevolgd door de varkenshaasjes. Naast de mooie wijnen van Hoogewerf, Chabot en Visser was in die tijd de Mateus Rosé niet aan te slepen.
Wij volgden wel landelijke trends, maar gaven onze gerechten wel een "eigen" gezicht. Velen zullen zich de varkenshaas met gember en boerenjongens herinneren, de witlofsalade met appel en rozijnen, de Beatrixcocktail of de kalkoenhaas "Valencia", voor ons hèt alternatief voor de schnitzel.
O ja, als een bruidspaar het eigenlijk niet aandurfde "kalkoenhaas" aan hun gasten te geven, dan werd het menu in het Frans opgesteld en gegarandeerd dat alle gasten laaiend enthousiast waren over de "filet de dindon"!

Eten en drinken zijn - net als kleding en andere cultuuruitingen - aan mode onderhevig. Was het niet in de zeventiende eeuw dat dienstbodes in het westen een baantje accepteerden op voorwaarde dat ze niet alle dagen zalm hoefden te eten?
De jongens die een paar jaar in Indonesië waren geweest en Chinees/Indonesisch hadden leren eten en waarderen, zorgden er na thuiskomst voor dat er steeds meer naar Chinese restaurants gegaan werd en buiten de deur eten populair werd. Uit eten gaan raakte "in" en niet meer alleen met een bruiloft of ander feest. Ook wij kregen steeds meer restaurantgasten die à la carte kwamen dineren. Dick en ik neusden graag rond in het land en in de vakbladen naar de nieuwe "mode" op culinair gebied.
Dat werd in 1961 de bistro, uiensoep, slakken, stokbrood met kruidenboter, meestal geserveerd op houten borden/planken. Ook de eerste buitenlandse eethuisjes verschenen, speciaal voor de toenmalige, meest Turkse, gastarbeiders.
Toen kwam in de jaren zeventig de "nouvelle cuisine" uit Frankrijk overwaaien. Met de kreten: alles vers, alles kort en nog korter bereid. Groenten half rauw, vlees rood, vis roze op de graat. Geen dikke roomsauzen meer, licht, licht de leuze. Alles op één bord als een mooi schilderijtje, maar het waren muizenhapjes en men ging met een hoge rekening en een hongerig gevoel van tafel om onderweg nog ergens een flinke portie patates frites te eten. Mooie verhalen deden daarover de ronde! Zoals bijvoorbeeld de directeur van een bedrijf uit Borculo die met zijn personeel een dag uitging naar Amsterdam en onderweg vertelde over die nieuwe trend. Daar liet hij het niet bij. Hij ging met de groep naar een beroemd, modern restaurant, nadat hij zijn mensen had verzekerd dat ze daarna in een gewoon restaurant genoeg te eten zouden krijgen.
Natuurlijk hebben wij vernieuwde bereidingswijzen waar we zelf achter stonden toegepast. Maar die kleine porties, nee, de spreekwoordelijke Achterhoekse gastvrijheid staat niet toe dat je je gasten met "honger" naar huis laat gaan. Privé niet, maar zeker niet in een restaurant. In de specialiteitenrestaurants sloeg men op hol, en als je er als (bekende) Nederlander bij wilde horen, moest je in die zaken "gezien" worden.
"Maar", zegt Wina Born, "ook het grote publiek heeft de Nouvelle Cuisine in haar extreme vorm afgewezen."

Als echter bepaalde gerechten of wijnen "uit" waren, zoals bijvoorbeeld tong Picasso of de al genoemde Mateus Rosé, denk dan maar niet dat je die nog op je spijskaart zette!
Naast de drang om mee te gaan met je tijd, met de vernieuwingen,

blijven we zeer kritisch en houden we bepaalde tradities graag in ere. Denk maar aan de "stamppot snieboon'n moaltied" op Oldejoarsaovend, het "surprisemenu" op 5 december, waarbij de gerechten min of meer ingepakt worden, bijvoorbeeld een biefstuk in bladerdeeg, de nog altijd versgebakken pannenkoeken, streekgerechten etcetera. Wij deden het graag en De Hoofdige Boer blijft het graag doen.
"Gezamenlijk genieten van voedsel is alle eeuwen door, in alle culturen de basis geweest waarop een samenleving, in welke vorm, in welk verband ook, rustte."
Op dit moment is er ongekende belangstelling voor eten in alle rijke, geïndustrialiseerde landen. De grote stroom kookboeken, culinaire tijdschriften, kookrubrieken in bijna alle overige tijdschriften, maar ook kookclubs, dieetclubs en dure keukenuitrustingen bewijzen dat. Je kunt geen slagerij, groentezaak, viswinkel of supermarkt binnenkomen of je ziet wel een brochure met recepten. Kenden wij allang invloeden van de Chinese en Indonesische keuken naast wat de Franse keuken "voorschreef en -schrijft", nu zijn de vele reizen naar alle oorden van de wereld, de buitenlandse restaurants en de moderne communicatiemiddelen eveneens van invloed op onze eetcultuur.
Je zou haast gaan denken dat de huisvrouw of huisman weer uren in de keuken gaat staan om de meest ingewikkelde en heerlijkste gerechten te bereiden met zoveel mogelijkheden qua ingrediënten, recepten en apparatuur! Maar als je daarentegen in een grote supermarkt gaat kijken en het grote assortiment halffabrikaten en kant-en-klaarmaaltijden ziet, koelingen en diepvrieskisten vol "toetjes", dan vraag je je af, welke stroming het gaat winnen in de nabije toekomst.
De slagers en groenteboeren, ook de cateraars, spelen in op de behoefte aan "snelle maaltijden" en dat is ook voldoen aan de vraag van met name de tweeverdieners en de werkende vrouwen.
Maar als we zien dat daarnaast de aandacht voor "vers" en biologisch geteelde producten ook toeneemt, dan zal een mix van het gebruik maken van "gemaksvoeding" en het zelf bereiden van verantwoorde maaltijden voor een goed evenwicht zorgen.
Er valt nog veel meer te vertellen over eten en drinken: bijzondere gebruiken, streekgerechten, de oorlogskeuken, etcetera. Ik hou me aanbevolen voor uw eigen ervaringen, verhalen en recepten.

Ik hoop en wens dat mensen het samen aan tafel genieten van een met zorg en liefde klaargemaakte maaltijd, nooit verloren zullen laten gaan!

Met dank aan en respect voor Wina Born, de nestor van de Nederlandse culinaire schrijvers.

Literatuur:
Wina Born, Eten door de Eeuwen; de geschiedenis van de culinaire cultuur.
Anneke H. van Otterloo, Eten en eetlust in Nederland (1840-1990).
J.A. Brillat-Savarin, Het wezen van de smaak.
De verstandige kok of sorgvuldige Huyshoudster, uit 1699.

BEGRAAFPLAATSEN IN DE GEMEENTE GORSSEL (4)

H.J. Jansen op de Haar

In onze drie vorige afleveringen over bovengenoemd onderwerp hebben we kunnen lezen dat ons gemeentebestuur in september 1828 even ver was als in 1827 en dat de datum 1 juni 1829 heel dichtbij kwam. Op die datum moest men er voor zorg dragen dat er twee begraafplaatsen gereed waren: één te Gorssel, dienende voor de dorpen Eefde, Gorssel en Epse, en één te Harfsen, dienende voor de dorpen Almen en Harfsen. Inmiddels was men wel zover gekomen dat de gronden beschikbaar waren waar de nieuwe begraafplaatsen zouden kunnen worden aangelegd, maar pas op 28 januari 1829 kwam de goedkeuring van de Staatsraad-Districts Commissaris te Lochem, waarbij hij het gemeentebestuur mededeelde dat Gedeputeerde Staten de aanleg van de kerkhoven te Gorssel en te Almen hadden goedgevonden, maar dat de volgende punten in aanmerking dienden te worden genomen:
"1. Aan den Gemeente Raad van Gorssel autorisatie te verlenen, ten einde het bovengenoemde Grondstuk van het Kerkbestuur over te nemen en omtrent het bijgevoegde aanbod van het Mark Bestuur te accepteren, onder de voorwaarde, door hetzelve daarbij inbedongen.
2. Den Raad uit te nodigen om bepaalde grootte van dit grondstuk aan Gedeputeerde Staten op te geven.
3. Genoemden Raad aan te bevelen, om zoodra mogelijk over te doen gaan tot het in orde brengen van de onderwerpelijke Begraafplaats, en om tevens onverwijld een plaatselijk reglement op den dienst der Begraafnissen te ontwerpen en aan Gedeputeerde Staten ter Examinatie in te zenden.

4. Er genoegen mede te nemen, dat van de Kerkhoven te Almen en Gorssel provisioneel gebruik blijve worden gemaakt, totdat de algemeene Begraafplaatsen genoegzaaam zullen voltooid wezen.
5. Den Burgemeester van Gorssel aan te schrijven, om op den 10 februari aanstaande berigt te geven wegens hetgeen als ter voldoening der tegenwoordige resolutie zal gedaan zijn, tevens met opgave van de tijd tegen welken men berekent, dat de Begraafplaatsen voltooid zullen wezen."
Verder staat in deze missive: "Gezien de missive van den Districts Commissaris van Lochem dd 20 januari ll en bijgevoegde resolutie van den Gemeente Raad van Gorssel dd 14 dier maand, daarbij autorisatie vragende, om van het Marke Bestuur van Harfsen onontgeldelijk over te nemen de zoogenaamde Ilsink Dennekamp, liggende in het Kleine Veld onder Harfsen, ten einde voor eene Begraafplaats te worden aangelegd en verzoekende te vernemen, of het aanbod van het Marke Bestuur kan worden aangenomen om deze grond voor rekening van de Mark gelijk te maken, en met sloten te omgeven, onder beding, dat aan alle tegenwoordige Eigenaren van huizen in de Buurtschap Harfsen kosteloos een grafstede op deze Begraafplaats zal worden aangewezen.
Medegelet op de Resolutie van genoemden Raad, dd 14 januari ll, bijwelke wordt te kennen gegeven, dat de Raad uit aanmerking dat van de Kerkhoven te Gorssel en te Almen gebruik schijnt te kunnen blijven worden gemaakt tot dat de nieuwe aan te leggen Begraafplaatsen zullen voltooid zijn, overwegende dat er voor alsnog geene bijzondere voorzieningen tot regeling van de Dienst der Begraafnissen zullen behoeven te worden genomen."

Het gemeentebestuur kreeg dus in genoemde vijf punten zijn huiswerk opgedragen en we denken dat men druk doende is geweest met het samenstellen van een Reglement op de Begraafplaatsen. Bij het uitzoeken van deze gegevens bleek ons dat het gemeentebestuur in verband met deze materie contacten onderhield met de buurgemeenten, want we vonden twee concept-reglementen van de gemeenten Brummen en Verwolde, die waarschijnlijk als voorbeeld hebben gediend voor het Reglement van de gemeente Gorssel. Het zou te ver voeren dit Reglement in extenso op te nemen en we zullen daarom alleen de voornaamste punten hieruit vermelden.
Er werd uitgegaan van twee begraafplaatsen, waarvan de zogenaamde "plans" bij Gedeputeerde Staten waren ingediend. Elk plan of plattegrond was ingedeeld in vier vakken, met genummerde graven. Deze indeling is op de oude gedeelten van de begraafplaatsen nog in zijn geheel weer te vinden.

In artikel 5 van het Reglement wordt gesteld, dat iedere ingezetene recht heeft om begraven te worden in deze begraafplaats tegen betaling van de daarop gestelde rechten.
Ieder is vrij een eigen graf aan te vragen, maar is de daarop geldende rechten verschuldigd aan de gemeentekas. Ook mag men een grafkelder aanvragen, maar ook weer tegen betaling van een bepaalde recognitie.
Voor een eigen graf wordt vooraf f. 6,- betaald en het graf wordt bij versterf eigendom van de erfgenamen. Overschrijving is binnen één maand verplicht gesteld en kost f. 1,-.
Artikel 7 zegt, dat diegenen welke een eigen graf, hetzij in de respectieve kerken te Gorssel of Almen, hetzij op die kerkhoven aldaar gehad hebben, zullen andere graven op de nieuwe begraafplaatsen worden aangewezen, mits f. 1,- betalende voor inschrijving in het daarvoor bestemde register, echter met uitzondering van de eigenaren van huizen in de Buurschap Harfsen, ingevolge het Besluit van Heeren Gedeputeerde Staten van Gelderland van 22 januari 1829, welke allen een kosteloze grafstede krijgen aangewezen. Dit laatste was een voorwaarde bij het kosteloos beschikbaar stellen van de grond door de Markerichter van Harfsen.
Voor zodanige ingezetenen of eigenaren van erven in de Buurschappen Epse en Eefde, die eigendommelijk graven te Deventer en Warnsveld hebben gehad, zullen des verlangd tegen betaling van f. 3,- voor ieder graf, eigen graven te Gorssel en Almen worden aangewezen.
De lengte van een graf werd bepaald op 3 ellen en de breedte werd bepaald op 4 ellen (met 1 el werd 1 meter bedoeld).
Zij, die een grafkelder verkiezen aan te leggen, wordt een plaats aangewezen in het daarvoor bestemde vierde vak en de recognitie werd gesteld op f. 25,-, welke echter naar de grootheid van de kelder kon worden gewijzigd.
Voor de eerste begraving was de diepte gesteld op 2 ellen en er mogen niet meer dan twee kisten boven of op elkaar worden geplaatst.
De kosten van begraven werden gesteld op f. 1,- per begraving en de helft voor een kind beneden tien jaren.
De begraving op het algemene gedeelte van de begraafplaats werd gesteld op f. 1,50 en voor een kind beneden tien jaren op f. 0,60.
Onvermogenden werden van deze contributie vrijgesteld.
Het open of dicht maken van een grafkelder kostte f. 10,-.
De hierboven genoemde bedragen waren bestemd voor de gemeentekas en komen boven de kosten van de doodgraver.
Het opzigt over de begraafplaatsen zal onder het oppertoezigt van

het Plaatselijk Bestuur door twee doodgravers, daartoe door hetzelve te benoemen, worden uitgeoefend.
Voor het maken van een graf werd des zomers f. 0,60 in rekening gebracht en des winters f. 0,90. Voor het openen en weder digt maken van eene grafkelder, het gansche jaar, f. 7,-.
Zoodanig nogthans, dat, inval deze emolumenten in het jaar, voor ieder doodgraver geen f. 30,- bedragen, provisioneel, het ontbrekende uit de gemeentekas zal worden gesuppleerd; zullende kosten van den doodgraver, boven de in vorige artikelen bepaalde recognitiën ten voordeele van den kas dezer gemeente, door de belanghebbenden moeten betaald worden.
Deze emolumenten zullen de doodgravers jaarlijks door den Gemeente Ontvanger worden uitbetaald; voor welk een en ander zij behalve het opzigt, en hunne werkzaamheden in die betrekking gehouden zullen zijn, de paden der begraafplaatsen schoon te houden en de wallen of Singels in behoorlijke vrucht. Alle regten en recognitiën en kosten van den doodgraver zullen aan den Ontvanger van de Gemeente worden voldaan, zullende, deze Ambtenaar op het Consentbiljet tot het begraven af te geven door den Officier van den Burgerlijke Staat van de gedane betaling aanteekening maken.
Verder moeten de doodgravers de begraafplaatsen gesloten houden en alleen openen voor een begrafenis, tenzij daartoe door het Plaatselijk Bestuur verlof wordt verleend. Het wordt de doodgravers uitdrukkelijk verboden een tapperij of soortgelijke nering uit te oefenen "op poene van ontzetting van hunne bediening." Zij mogen geen graf delven als de kosten niet vooraf zijn voldaan.
In de oude situatie was de koster van de kerk ook de doodgraver en daar kwam dus nu een wijziging in. Maar de doodgraver in Gorssel en ook zijn collega in Almen waren niet blij met het derven van hun inkomsten en op 10 juni 1829 kwam de volgende brief binnen van de doodgraver te Gorssel, tevens koster en schoolmeester:
"Daar ik geïnformeerd ben, dat het opzigt over den nieuwe begraafplaats alhier niet aan de Koster zal verblijven, maar eenen nieuwen doodgraver zal worden aangesteld, zoo neem ik de vrijheid bij dezen vriendelijk te verzoeken mij met dien post te begunstigen. Daar ik een ondermeester heb om school te houden, ben ik in staat om behoorlijk opzigt over de begraafplaats te houden, is dezelve uit het dorp verwijderd, ik zoude hier door dan ook nu eenigszins schadeloos worden gesteld voor het verlies der opkomsten, welke ik door het begraven op den ouden Kerkhof tot hier toe hebbe genoten. Mij op UED toegenegendheid ten mijne opzigte

verlatende, tekene ik mij met alle achting, WelEDeLe Heeren U.W.ED. dienaar.
W. van der Meij."
De Gorsselse onderwijzer had in totaal de beschikking over f. 454,50 per jaar, inclusief f. 30,- als doodgraver. Zijn collega te Almen was A. Willems en die genoot een iets hoger salaris en kwam op een bedrag van f. 548,50. Ook Willems wilde zijn betrekking gaarne behouden en beide doodgravers werden benoemd op 16 juni 1829.
Een volgende keer hopen wij het verdere verloop te kunnen schetsen.

Het 4e vak werd bestemd voor het aanleggen van een grafkelder. Grafkelder te Almen.

NOTITIES

Harm Degenhart

43. Gelderland in detail

"Gelderland in detail" is de titel van een fotokijkboek over de provincie Gelderland.
Het boek heeft, zoals gebruikelijk bij fotokijkboeken, een kloek formaat, 30x23 cm.
Op de voorzijde van de stofomslag prijkt een foto van het kasteel Ruurlo. De foto is in het boek niet verantwoord, maar het boek al doorbladerend blijkt dezelfde foto, zij het op kleiner formaat, in het boek opgenomen te zijn met als onderschrift "Ruurlo, Gemeentehuis huize Ruurlo".
De landelijke rust van de Achterhoek wordt genoemd in een korte beschrijving van Gelderland op de achterzijde van de omslag.
Vooraf aan de foto's gaat een tekst met als titel "Gelderland, land van bossen en rivieren". Deze inleidende tekst beslaat ruim dertien bladzijden en is vertaald in het Duits en Engels.
De tekst bestaat, behalve uit een beknopt overzicht, uit 21 hoofdstukken.
De adellijke geschiedenis en de traditionele agrarische cultuur is zichtbaar gebleven in de zanderige Oostgelderse Achterhoek, aldus het overzicht.
In het hoofdstuk "Beken en radmolens" wordt de Berkel genoemd als de belangrijkste rivier van tal van kleine rivieren en beken die hun stempel hebben gedrukt op het landschap van de Achterhoek. Plaatsen gelegen aan de rivier de Berkel zoals het tot de gemeente Gorssel behorend dorp Almen worden niet genoemd. Overigens komt de gemeente Gorssel in het geheel niet voor in de inleidende tekst. Wel is vanzelfsprekend veel van hetgeen geschreven is over Gelderland, de Achterhoek en de rivier de IJsel in het algemeen van toepassing op de gemeente Gorssel, maar nergens worden de Gorsselse dorpen genoemd.
Een opmerking die ook betrekking kan hebben op de gemeente Gorssel is de in het hoofdstuk "Kastelen" voorkomende mededeling: "Geen gebied in Nederland is zo rijk bedeeld met kastelen en landgoederen als de Achterhoek tussen Zutphen en Ruurlo." Onder "gebied" kan ook het grondgebied van Gorssel gerekend worden. Echter geen van de kastelen en landgoederen wordt genoemd.

Met de vermelding van Ruurlo is de keuze verklaard voor de foto van het kasteel Ruurlo op de omslag.
Na Ruurlo, vroeger geschreven als Ruurloo met dubbel o, oostwaarts hebben de kastelen plaats gemaakt voor de boerderijmusea: De Lebbenbrugge in Borculo, Erve Brooks in Gelselaar (gemeente Borculo), Het Grolsch Museum in Groenlo en Erve Kots in Lievelde (gemeente Lichtenvoorde). Ten oosten van Ruurlo tot de Duitse grens, de rijksgrens, bevinden zich geen kastelen omdat de gronden in dit gebied broekgronden zijn, erg arme gronden waarvan de opbrengsten onvoldoende waren om een kasteel in stand te houden.
Verrassend was het in het laatste hoofdstuk "Alles inéén" te lezen dat in de politiek "Gelderland als geheel lange tijd model heeft gestaan voor Nederland: de verkiezingsuitslagen van Gelderland vormden jarenlang een vrij getrouwe afspiegeling van die van de natie."
Na de inleidende tekst volgen 152 foto's in kleur. De onderschriften, tevens gesteld in het Duits en Engels, zijn erg beknopt en geven slechts een enkele maal nadere informatie. De foto's betreffen niet alleen kastelen en landhuizen, maar ook bijvoorbeeld kerken, poorten, torens, (rivier)landschappen. Registers op de foto's ontbreken. Ook een inhoudsopgave ontbreekt.
De opzet is waarschijnlijk geweest de foto's te plaatsen in alfabetische volgorde van de plaatsnamen, maar deze opzet is niet consequent gevolgd.
Voor wat betreft de gemeente Gorssel zijn opgenomen:
onder de letter J: Joppe, Kasteel 't Joppe, onder de letter W: Warnsveld, Kasteel De Voorst.
Echter kasteel De Voorst ligt in Eefde, gemeente Gorssel, en niet in Warnsveld. De vermelding De Voorst ligt in Warnsveld komt vaker voor. De samenstellers van (foto)boeken nemen dit van elkaar over. Zo blijft de fout bestaan. Ook reisgidsen zijn niet altijd duidelijk over de gemeentelijk indeling.
De foto's van het paleisje De Voorst, bijgenaamd het Versailles van de Gelderse Achterhoek, en van huize 't Joppe zijn beide genomen met een groothoeklens. De huizen ziet men in de diepte, dus minder scherp. De nadruk komt te liggen op de inbedding van het huis in het groene geboomte, als een pronkjuweel in een gouden rand. Dit is fotografisch gezien te verdedigen. Het is echter de vraag of dit thuis hoort in dit boek.
Degene die een bepaalde foto zoekt en het niet direct naar alfabet op plaatsnaam kan vinden dient het boek door te bladeren.
Het boek "Gelderland in detail" bevindt zich niet in de boekenkas-

ten van de bibliotheek in Het Richtershuis. Het hoort er zeker in thuis.

Gelderland in detail, redactie Uitgeverij Imprint, Leeuwarden, 2e dr., Leeuwarden, oktober 1995, 200 blz., 152 foto's in kleur met ruim 13 blz. inleidende tekst en onderschriften bij de foto's in het Nederlands, Duits en Engels ISBN 90-75214-01-4.

SPONSORS VAN DE ELF MARKEN

Almen:
Boeltjes Sig. Mag./Kantoorboekhandel, Dorpsstraat 20
HCR De Hoofdige Boer, Dorpsstraat 38
Installatiebedrijf F. Pladdet, Dorpsstraat 24

Eefde:
Bouwbedrijf Nijenhuis Menkveld, Mettrayweg 30
Makelaarskantoor B.W. ten Dam, Rustoordlaan 39

Epse:
Aannemersbedrijf H. Hietbrink, Epserenk 26

Gorssel:
ABN AMRO bank N.V.
Gemeente Gorssel
Rabobank Berkel-IJssel
Kantoorboekhandel Bechtle, Hoofdstraat 36d
Welkoop H.H. Berndsen, Molenweg 38
Verzekeringsadviseur De Boei, Elfuursweg 3a
HCR De Roskam, Hoofdstraat 26

Harfsen:
Café Buitenlust, Lochemseweg 132
Foto Wim Wichers, Lochemseweg 94
Garage Henk Slettenhaar, Bremweg 1b
Installatiebedrijf Jan ten Have, Lochemseweg 96
Lubberding B.V. Harfsen, fabrikant van Gerjak voortenten en Tago vouwwagens, Reeverweg 6a

Joppe:
Hertenfarm "De Langekamp", Joppelaan 116

Inlichtingen over sponsoring bij de penningmeester.

Het lidmaatschap loopt van 1 januari - 31 december.
Opzeggen van het lidmaatschap dient te geschieden vóór 1 december.

De contributie bedraagt f. 30,-- per jaar per gezin. Hiervoor heeft men vrije toegang tot de vergaderingen, lezing- en dia-avonden. Tevens wordt elk kwartaal Ons Markenboek gratis toegezonden. De leden buiten de gemeente betalen hiervoor f 5,-- extra als bijdrage in de portokosten.
Betaling van contributie, bijdragen of giften kan geschieden op de rekening van de vereniging nr. 3014.05.611 bij de Rabobank "Berkel-IJssel".
Voor contributiebetaling wordt voorkeur gegeven aan een machtiging of een acceptgirokaart.

Publicatie of overname van artikelen uit Ons Markenboek is alleen toegestaan met toestemming van de voorzitter van de redactiecommissie.
Kopij te zenden aan één van de leden der redactiecommissie, indien mogelijk op diskette (WP.5.1) met drie uitgewerkte teksten.

Het verenigingsgebouw Het Richtershuis, Hulstweg 4 te Harfsen, is op dinsdagmiddag geopend van twee tot vier uur. De tweede dinsdag van de maand kan men hier terecht voor bibliotheek en genealogie.
Het gemeente-archief is alleen op maandag geopend.

Adviseur : J. Eefting, archivaris gemeente Gorssel
Postbus 19, 7213 ZG Gorssel, tel 0575 498989

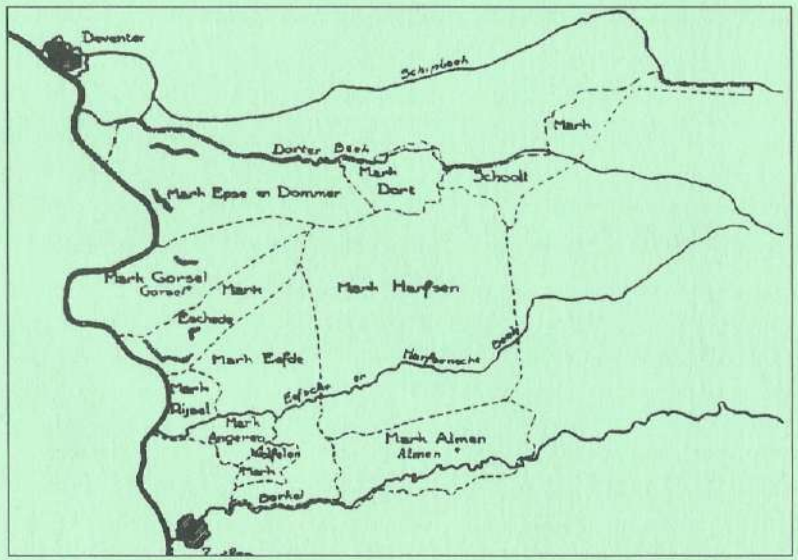

Kaartje van de vroegere marken in de gemeente Gorssel